

II. «El nostre ideal és Catalunya»: assaig i política en l'obra de Joan Baptista Xuriguera

Josep Camps i Arbós

1. ELS ORÍGENS IDEOLÒGICS: DEL REPUBLICANISME AL MARXISME

Joan Baptista Xuriguera (Menàrguens, 1908 – Barcelona, 1987) és un intel·lectual que, malgrat l'escassa presència de què gaudeix en els estudis literaris i històrics del nostre país, conserva encara avui dia un remarcable interès. La seva bibliografia abasta els més diversos gèneres –poesia, narrativa, teatre, assaig, memorialisme o traducció– amb més de seixanta obres publicades; a més de les nombroses que encara resten inèdites de Mollerussa i a la Universitat Oberta de Catalunya.¹ El nostre estudi té com a objectiu presentar una part d'aquesta dilatada producció i, més concretament, la que formula de manera més directa el pensament polític. D'antuvi, unes notes biogràfiques ens permetran contextualitzar la figura de Xuriguera i la seva obra.

Tot i haver nascut a Menàrguens, la seva infantesa i joventut transcorren a Lleida: des del 1913, arran del nomenament del seu pare com a conserge de la cèlebre institució pedagògica del Liceu Escolar, fins al 1932, quan es trasllada

Josep Camps i Arbós és professor a l'Institut d'Ensenyament de Secundària La Serra, de Mollerussa.

1. Sobre la figura de Joan Baptista Xuriguera, vegeu: l'opuscle *Menàrguens a Joan Baptista Xuriguera* (Menàrguens, Publicacions de l'Ajuntament, 1995), que conté una síntesi biogràfica a càrrec de Valeri Mallol i Agulló; els treballs d'Anton SALA-CORNADÓ, «Homenatge: Joan Baptista Xuriguera», *Urc*, núm. 1 (tardor-hivern del 1989), p. 82-88; Josep CAMPS, «Joan Baptista Xuriguera, un intel·lectual a descobrir», a *Gelida, Festa Major 2004*, Gelida, Publicacions de l'Ajuntament, 2004, p. 81-84; ÍDEM, «Joan Baptista Xuriguera (1908-1987): notícia i reivindicació d'un narrador oblidat», *El Contemporani*, núm. 31-32 (gener-desembre del 2005), p. 76-82.

a Barcelona. Durant aquests anys col·labora amb articles sobre actualitat política, literària i artística als diaris *El País*, *L'Ideal* i *La Jornada* i a les revistes *L'Opinió*, *Art* i *Lleida*, entre altres publicacions. D'especial interès és la funció que desenvolupa en aquesta darrera, de la qual el seu germà gran, Ramon, havia assumit la direcció el 1926 i a qui relleva dos anys després quan aquest marxa a París per gaudir d'una beca d'ampliació d'estudis. Xuriguera es mostra a les seves pàgines com un lector amb una àmplia cultura literària i atent a la més estricta modernitat (ressenya les novel·les de la col·lecció «A Tot Vent», d'Edicions Proa, o les de la «Biblioteca Univers», de la Llibreria Catalònia, i autors catalans i estrangers com Joan Puig i Ferrer, Miquel Llor, Josep Pla, Lev Tolstoi, Stefan Zweig o André Malraux). Es tracta d'un període en què també fa les primeres passes en el món de la política: membre de Joventut Republicana (el futur nucli lleidatà d'Esquerra Republicana), abandonarà l'agrupació i, el 1930, es convertirà en un dels fundadors de Joventut Esquerrana, que es donarà a conèixer a través del manifest *A la joventut lleidatana* i del setmanari *L'Espurna*. L'organització, amb Xuriguera al capdavant, ingressarà l'any següent dins el Bloc Obrer i Camperol (BOC).² Estretament lligats a les directrius ideològiques del BOC són els opuscles *L'organització de la joventut* (1931) i *La cuestión religiosa* (1932), que reflecteixen una sincera admiració pel món soviètic, contraposat a la «putrefacta societat capitalista».³ Especialment interessant és el primer, en què planteja els objectius que han de regir l'educació de la joventut catalana: d'una banda, «fer-la preocupar per la política, a fi que vegi ben clarament les desigualtats socials que regeixen al seu entorn»; de l'altra, «estendre entre ella [la joventut] els nostres ideals, despertant-li la consciència de classe i enrolant-la en les organitzacions genuïnes, bel·licistes o burgeses, i fent-la interessar pels problemes socials».⁴

Com hem apuntat, el 1932, Xuriguera passa a residir a Barcelona arran de la seva entrada a l'Ajuntament de la capital catalana com a funcionari. A la ciutat comtal col·labora a les revistes *Avant*, *L'Hora* i *Front*, de la qual esdevindrà secretari de redacció. Els textos que hi publica mostren unes constants: els atacs a l'Església, la burgesia, la Lliga Regionalista o la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) i els elogis a l'URSS i al comunisme per les seves polítiques socials i lingüístiques. Fidel a l'ideari que expressa a l'article «La política i la literatura», en què defensa que «el que cal és que l'escriptor s'inclini d'avui

2. Sobre la tasca desenvolupada per Xuriguera al BOC, vegeu Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer i Camperol (1930-1932)*, Barcelona, Curial, 1974; Jaume BARRULL, *El Bloc Obrer i Camperol (Lleida 1919-1937)*, Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1990.

3. Joan Baptista XURIGUERA, *L'organització de la joventut*, Lleida, L'Espurna, 1931, p. 12.

4. *Ibidem*, p. 14.

endavant envers el camp de la política obrerista»,⁵ redacta les novel·les *Desembre* (1934) i *Hilde* (1935). La primera té com a rerefons –i ho remarca el subtítol, «La novel·la de la Revolució espanyola»– el fracassat aixecament contra la monarquia que va produir-se a Jaca el 12 de desembre de 1930, a càrrec del capità Fermín Galán, que va proclamar la República des d'aquella localitat aragonesa. La segona, «la novel·la de la joventut moderna» com indica el subtítol, representa la visió de l'autor, des d'una òptica de l'esquerra, d'un dels grans temes de la literatura europea dels anys trenta: el de la crisi sentimental i moral de la joventut.⁶ Poc després d'esclatar la Guerra Civil, l'octubre del 1936, Xuriguera retorna a Lleida, per entrar a formar part de l'Ajuntament en representació del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) –una fusió de partits d'ideologia comunista a la qual s'havia integrat el BOC– i assumeix la regidoria de Cultura, des de la qual municipalitzarà els cinemes i els teatres. Paral·lelament, accepta la direcció de *Combat*, el setmanari de la «Joventut Comunista Ibèrica», i estrena, a final d'any i amb gran èxit, al lleidatà Teatre Victòria el drama de temàtica social *La pau regna al camp* (1936). Un any després, davant la imminent caiguda de la capital ponentina sota el poder de les tropes franquistes, torna a Barcelona. Des d'aquest moment, s'abocarà al conreu d'una literatura que tindrà com a objectiu primordial difondre els ideals republicans: en són una mostra la peça teatral inèdita *Els pares dels soldats* i els poemes que aplegarà parcialment al recull *Les ales del vent* (1962).⁷ Els darrers mesos de la contesa els passarà, amb la muller i la mare, al poble empordanès de la Vajol; allí s'assabentarà de la mort dels seus germans Pere i Pau: el primer al front de l'Ebre; el segon en un batalló de càstig al Perelló, i, segons Xuriguera, executat per membres del Servei d'Investigació Militar (SIM) –uns «elements fanàtics i sicaris obedients d'un determinat sector polític [...], el sectarisme estalinista que s'havia apoderat de l'Exèrcit»–, sota l'acusació d'haver mantingut contactes amb organitzacions feixistes, per bé que oficialment és donat per desaparegut en acció de guerra el 4 d'octubre.⁸

5. ÍDEM, «La política i la literatura», *Front*, núm. 4 (30 de juliol de 1932), p. 3.

6. Pel que fa al context en què sorgeixen les novel·les de Xuriguera, vegeu Jordi CASTELLANOS, «Literatura catalana i compromís social en els anys trenta», *Els Marges*, núm. 69 (gener del 2002), p. 7-23; Maria DASCA BATALLA, «Anarquistes i revolucionaris en la novel·la catalana dels anys vint i trenta», *L'Avenc*, núm. 311 (març del 2006), p. 30-35. Una anàlisi de les dues novel·les es troba al meu article: Josep CAMPS, «Joan Baptista Xuriguera (1908-1987)», art. cit., p. 77-81.

7. La informació sobre les activitats de Xuriguera a la capital del Segrià durant aquests anys ens la proporciona Joan SAGUÉS SAN JOSÉ, *Una ciutat en guerra. Lleida en la Guerra Civil espanyola (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

8. Joan Baptista XURIGUERA, *Diari del primer any d'exili a França*, Barcelona, Editorial 7 i 1/2, 1981, p. 72. Les pàgines 67-86 d'aquest diari ofereixen un esbós biogràfic de Pau Xuriguera i Parramona.

2. EL CAMÍ DE CATALUNYA, LA PEÇA CLAU D'UN EXILI

El 26 de gener de 1939, arran de la capitulació de Barcelona, Joan Baptista Xuriguera s'exilia a França, primer a la localitat occitana de Caussade i, posteriorment, a la de Montauban, on s'establirà i naixeran els dos fills: Blanca (1940-1968) i Pau (1943). De l'experiència de la guerra i de l'exili quedaran novel·les (*Les hores heroiques*, *La Guerra Civil*, *El pont de l'exili*) i dietaris (*Els núvols de l'Empordà*, *Diari del primer any d'exili*). A més, esdevé un dels fundadors del Casal Català de Montauban, que va promoure actes diversos, el més assenyalat dels quals va ser el que va tenir la presència de Pau Casals, que va oferir el primer concert després de l'alliberament de França dels alemanys i que va destinar als infants víctimes de la guerra. També exerceix de mestre a l'Escola Espanyola i a la de cecs i mutilats de la mà dreta. Es tracta d'un període que significa l'abandonament per part de Xuriguera de la política activa i la dedicació primordial a la literatura: col·labora a les publicacions de l'exili *La Humanitat*, *El Poble Català*, *Quaderns de l'Exili* i *Per Catalunya*, entre altres; i concep *Indíbil i Mandoni*, un extens i documentat poema èpic sobre els dos cabdills ilergetes que van enfrontar-se als invasors romans (que no veurà la llum fins al 1955) i *El pare* i *La vida nova*, els dos primers volums del cicle novel·lístic autobiogràfic *La vida de Joan Ventura*, publicats el 1963 i el 1966, respectivament. Entre la producció que escriu Xuriguera a Montauban té un especial interès l'opuscle *El camí de Catalunya*.⁹ Es tracta d'un text que consta de trenta-cinc pàgines i que va redactar Xuriguera entre l'agost del 1944 i l'abril del 1945. L'autor l'havia divulgat parcialment a inicis del 1945 a la revista *Foc Nou*, que dirigia Domènec de Bellmunt (pseudònim del també intel·lectual ponentí Domènec Pallero i Munné) des de Tolosa, i de manera íntegra en dues conferències impartides el 22 i el 29 d'abril de 1945 al casal català de Montauban. La tardor d'aquest any va ser publicat a la mateixa vila occitana i va merèixer els honors d'una segona edició pocs mesos després. L'opuscle de Xuriguera s'inscriu en la línia d'altres textos polítics que tractaven d'una temàtica similar i que havien vist la llum a inicis dels anys quaranta a Mèxic. A tall de mostra podem esmentar els títols següents: *La voluntat dels catalans i el redreçament d'Europa* (1941), de Carles Pi i Sunyer; *Present i futur de Catalunya* (1942), de Josep Andreu i Abelló; *El futur de Catalunya i els deures polítics de l'emigració catalana* (1943), de Jordi Arquer, i *L'ahir i el demà de Catalunya* (1945), de Manuel Serra i Moret.

9. Les referències a *El camí de Catalunya* són escasses entre la bibliografia històrica i política. Només n'hem pogut localitzar breus comentaris a Albert MANENT, *La literatura catalana a l'exili*, Barcelona, Curial, 1976, p. 210; Emili GIRALT (dir.), *El franquisme i l'oposició: una bibliografia crítica (1939-1975)*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1981, p. 790.

El camí de Catalunya consta d'una presentació i de quinze capítols. A la introducció, Xuriguera ens fa palès l'esperança en la caiguda del règim franquista després de la fi de la Segona Guerra Mundial, que hauria de permetre un ràpid retorn a Catalunya. Igualment, ens indica el propòsit amb què ha concebut el text: s'adreça al jovent català —com ja havia fet a *L'organització de la joventut*— que ha viscut allunyat del país: «És pensant en Catalunya que nosaltres hem escrit aquestes pàgines. Elles són el fruit sincer i desinteressat d'aquestes llargues hores viscudes a l'exili. Després de la forta crisi passada, oferim unes idees a la joventut catalana, a aquesta joventut a la qual li toca d'aixecar el nostre poble i de fer-lo gran i esplendorós.»¹⁰ El contingut de l'assaig podriem desglossar-lo en dues parts clarament diferenciades. La primera (capítols 1 a 8) repassa els aspectes culturals, històrics i científics que, segons l'autor, defineixen el poble català; la segona (capítols 9 a 15) formula unes propostes de regeneració política, gràcies a les quals s'assoliria «la resurrecció de Catalunya».

El capítol inicial, «La idea de la pàtria», serveix a Xuriguera per fixar el concepte que vertebrava *El camí de Catalunya*: «enclou les afinitats existents entre l'home i els seus consemblants. En aquestes afinitats hi tenen un lloc preminent la llengua, els costums i el caràcter. Totes aquestes expressions, situades en un punt geogràfic determinat, formen una representació de matisos, un conglomerat de factors ideals que tenen un origen semblant, formen una ànima social».¹¹ I rebla el clau afirmant que «la pàtria aplega totes les particularitats d'un mateix poble, no solament en l'actualitat sinó fins i tot a través del temps. La pàtria és també la Història».¹² En el segon capítol, «El caràcter», identifica els trets que creu definitoris de la personalitat catalana: la delicadesa, l'harmonia, l'entusiasme, la tenacitat i l'amor a la terra.¹³ Xuriguera els corrobora repassant els àmbits en què sobresurten les contribucions de Catalunya al llarg dels segles: el comercial des de l'edat mitjana; el mariner amb les figures de Roger de Llúria i Cristòfor Colom; el polític, en posar les bases de la democràcia europea; el científic amb les aportacions d'Arnau de Vilanova i Ramon Llull, i el literari amb autors de relleu com Ausiàs March, Joanot Martorell i Jacint Verdaguer. A més, segons l'autor, cal tenir present que una de les característiques del caràcter —i de l'ànima catalana— és la llengua, «aquest instrument preuat, apte per a totes les manifestacions de la vida i

10. Joan Baptista XURIGUERA, *El camí de Catalunya*, Montauban, Forestié, 1945, p. 5.

11. *Ibidem*, p. 8.

12. *Ibidem*.

13. Hem de recordar que el 1944, gairebé de manera simultània a Xuriguera, Josep Ferrater i Móra havia publicat a Santiago de Xile l'assaig *Les formes de vida catalana*, en què considera la continuïtat, el seny, la mesura i la ironia les característiques essencials de la personalitat catalana.

que es manté jove, sa i vigorós». ¹⁴ El tercer capítol, «La terra», és una descripció succinta i idealitzada de la geografia; podríem resumir-la amb la frase «la terra catalana és la terra dels déus». ¹⁵ Estretament relacionat amb aquest capítol són el quart i el cinquè, «La vida» i «La història», en què Xuriguera comenta alguns dels més coneguts episodis de la trajectòria catalana des d'una òptica eminentment romàntica: la divisió del reialme després de la mort de Jaume I; el compromís de Casp i la pujada al tron dels Trastàmara; els viatges de Cristòfor Colom que «haurien pogut portar les Amèriques a Catalunya i que, per aquest sol fet, la llengua catalana hauria passat a ser el mitjà d'expressió per a milions d'éssers humans, col·locant-la com a capdavantera en la civilització moderna», ¹⁶ la guerra de Successió o la Guerra Civil, presentada com l'ajut de Catalunya als altres pobles ibèrics; per tot plegat, «a través de la nostra història, veiem Catalunya compromesa en accions brillants i plenes d'honor però que, en el millor dels casos, ella només podia guanyar una part de les seves llibertats, quan no era només per salvar la llibertat dels altres». ¹⁷ El capítol sisè, «Els homes», és, en certa manera, una prolongació dels dos precedents: l'escola s'ha d'encarregar de preparar els joves i familiaritzar-los amb les figures que ha donat el país, «només una joventut educada en l'ensenyament del passat pot fer possible la grandesa de Catalunya»; i per tal de difondre-les entre el poble hom reclama una literatura de ficció (però que parteixi d'una base històrica), monografies i assaigs: «cada clàssic català, filòsof, moralista, poeta o contista ha de tenir una llarga biografia, ben documentada». ¹⁸ El capítol setè és dedicat a «La llengua, l'ànima del poble»; per tal de dignificar un idioma que han parlat «reis i savis, filòsofs i poetes», l'autor manlleva bona part de l'argumentació al cèlebre poema vuitcentista «La pàtria», de Bonaventura Carles Aribau. Paral·lelament, remarca el paper de Pompeu Fabra en la tasca d'unificació i normativització de la llengua: «no n'hi ha prou amb escriure en català; no n'hi ha prou amb escriure correctament. Cal elevar la llengua fins a l'altar més alt. Pel damunt d'allò que es diu, del tema de les obres, hi ha l'esforç de superació de la llengua, del ritme de l'estil i de la justesa de concepte». ¹⁹ «L'escola», el vuitè i darrer capítol de la primera part, és una síntesi del que s'ha exposat. Partint de la premissa «els pobles es fan a l'escola», es comenta el valor dels mestres, dels mètodes pedagògics i de la tasca exercida per la Mancomunitat i la Generalitat; una feina interrompuda per la Guerra Civil. L'escola també ha d'acollir els grans escriptors, «ningú millor que ells pot ofe-

14. Joan Baptista XURIGUERA, *El camí de Catalunya*, ob. cit., p. 9.

15. *Ibidem*, p. 10.

16. *Ibidem*, p. 12.

17. *Ibidem*, p. 13.

18. *Ibidem*, p. 16.

19. *Ibidem*, p. 18.

rir la mesura del llenguatge, la bellesa de l'estil i la claredat de concepte»: Ramon Llull, Ausiàs March, Joanot Martorell, Bernat Metge, Ramon Muntaner, Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà i Joan Maragall són els noms proposats per Xuriguera ja que «llurs obres són a no dubtar, pilars mestres de l'edifici de la literatura catalana, però també fonts inexhauribles de vida pletòrica que presentaran als ulls dels nostres fills els tresors de la història, la riquesa dels fruits de la terra, la bellesa del paisatge, el sentiment de la meditació, l'obra de bondat, la perpetuació dels costums, l'elogi del treball, el valor de la indústria, l'anhel del viatge i tota la vida del món que ens envolta».²⁰

Com hem indicat, a la segona part d'*El camí de Catalunya* el contingut polític pren un major relleu. El capítol novè, «Les unitats polítiques», és un repàs històric a la formació dels estats europeus: França, Alemanya, Itàlia, Portugal i Espanya. D'aquest últim planteja una singularitat en el procés de construcció: «La unitat ibèrica es feia d'una manera estranya. No era el nord qui la portava a cap [...]. Catalunya no pensà mai a dominar. I fou dominada. A ella li tocava, per dret propi, fer la unitat ibèrica.»²¹ Quant a Catalunya, en remarca l'esperit de justícia que la va menar a embrancar-se en el que esdevindran causes perdudes (com les del 1640 i el 1714): «Els nostres jorns gloriosos són plens de dol. Les dates més rellevants de la nostra història són cobertes de tristesa. Les nostres figures nacionals són cobertes de tristesa.»²² El capítol desè Xuriguera el dedica a «Els pobles petits», els països europeus que al llarg dels segles XIX i XX van assolir la independència: Grècia, Bèlgica, Polònia, Romania, Bulgària i Irlanda. Compara l'extensió territorial i la demografia de Catalunya (que inclou el Rosselló, les Illes Balears i el País Valencià en un al·legat a favor de les terres de llengua catalana) amb la d'aquests països per concloure que «compta, doncs, amb les condicions necessàries per existir amb una alta dignitat nacional [...]. Ningú no dubta ja que Catalunya és una nació. Només cal, ara, que ningú no s'oposi a què ella pugui respirar i desenvolupar-se en completa llibertat».²³ «El catalanisme», el capítol onzè, és una breu anàlisi de l'evolució històrica d'aquest fenomen –que, segons l'autor, neix amb la Renaixença– i com arriba a quallar entre el poble: des d'un primer estadi eminentment folklòric (escriure poesies en català, difondre cançons patriòtiques i ballar sardanes) fins a l'actualitat, en què «el poble català té consciència de la nació que compon i representa».²⁴ Els capítols dotzè i catorzè, «Els obrers» i «La qüestió social», posen sobre la taula el paper que ha de tenir la classe proletària en el futur de Catalunya. Prèvia-

20. *Ibidem*, p. 20.

21. *Ibidem*, p. 22.

22. *Ibidem*, p. 23.

23. *Ibidem*, p. 25.

24. *Ibidem*, p. 27.

ment, l'autor defineix el concepte d'*obrer*: «No són pas els treballadors manuals embrutits en el treball de la mina o en les sales d'una fàbrica. L'obrer és tot aquell que treballa en la societat, que dona un rendiment, que aporta a la collectivitat l'obra dels seus braços o del seu pensament.»²⁵ Dues són les propostes que efectua: en primer lloc, demana la unificació entre les forces catalanistes, comunistes i anarquistes que permeti tancar les ferides obertes per la Guerra Civil, «no es pot tornar de cap manera a les lluites intestines, estèrils i absurdes. Cal trobar un punt de coincidència entre els diversos sectors obrers. Hauríem de donar a Catalunya la unió real i sincera de tots els obrers. Sense aconseguir això, no podem mirar esperançats l'esdevenidor del nostre poble»;²⁶ segonament, com ja havia propugnat el seu germà Ramon a l'opuscle *La repressió contra els obrers a Catalunya* (editat el 1937 pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya), reclama un augment de les responsabilitats polítiques de la classe obrera en la tasca de consolidar el país: «Fent aquesta obra, el seu pes específic es deixaria sentir en tots els ordres fins a dominar les esferes política i social.»²⁷ «Els vicis vells», el capítol tretzè, és una reflexió de Xuriguera sobre l'ús inadequat de la llengua en el terreny polític i en què ja apunta el futur lingüista: «algunes vegades per incapacitat, altres per una comoditat de posició política o econòmica, hem parlat o escrit utilitzant tòpics, frases gratuïtes, mots pintorescos o expressions, els quals mancaven completament del sentit de la raó i de la lògica»;²⁸ davant d'aquest llenguatge abarrocat i gratuït proposa «la senzillesa i la claredat». Una crítica que estén a la manca d'aptitud dels polítics catalans durant la guerra: «l'home que ha nascut per ser un bon torner o un perfecte mestre d'escola, no ha de deixar la seva professió per anar a fer discursos o escriure en els diaris, si no hi té una vocació o una disposició determinades».²⁹ Al quinzè i darrer capítol, «La pau ibèrica», Xuriguera formula explícitament la seva proposta política: per tal de trobar «els lligams necessaris d'amistat lleial i de bona convivència» entre les diferents nacions de la Península –els pobles català, castellà, portuguès i basc– «és necessària una revisió de la política ibèrica, una variació notable en els ànims i en l'esperit dels homes que han de governar els destins de cada un dels pobles peninsulars, una predisposició clara a l'harmonia i al benestar i, finalment, una substitució dels mètodes vells administratius i ideològics, per abraçar una idea nova que faci possible el miracle que ens uneixi tots sense que se'n ressenti la llibertat de cadascú».³⁰ La solu-

25. *Ibidem*, p. 28.

26. *Ibidem*, p. 29.

27. *Ibidem*, p. 33.

28. *Ibidem*, p. 30.

29. *Ibidem*, p. 31.

30. *Ibidem*, p. 34.

ció consisteix a formar una confederació ibèrica basada en un pacte de convivència: «Catalunya, en un règim de llibertat, no vol pas reduir-se a dins de casa, sinó considerar tota la Península com un terreny amic, afavorint-la amb el seu treball, la seva voluntat i el seu saber. Mostrar-li la seva obra de pau i de progrés com un exemple i intervenir per dret en la direcció efectiva del Consell Confederal, posant-hi tot el tacte, tota la intel·ligència i tota la fermesa.»³¹ Una confederació que s'integraria dins una federació europea que «acolliria els pobles català, castellà, portuguès i basc, i aleshores seria possible el retrobament de la personalitat humana, representada pels homes lliures i pels pobles lliures».³²

La recepció d'*El camí de Catalunya* ens ajudarà a precisar l'abast i la significació que va tenir l'opuscle de Xuriguera en el món de l'exili. Quant als comentaris apareguts a la premsa, Heribert Barrera, des de *La Humanitat*, era crític amb l'assaig, al qual retreu un plantejament massa simple i un excés d'idealisme: «Nosaltres que creiem que als joves cal parlar-los un llenguatge d'home i que és bo fer-los conèixer la cara i la creu de les coses, no veiem prou la necessitat, de totes maneres, de fer-los aparèixer Catalunya com un país de meravella, on els fruits, materials i espirituals, tenen una qualitat única.»³³ Ben diferent era l'opinió de Joan Sales a *Quaderns de l'Exili*: «El seu opuscle és un excel·lent al·legat a favor de la unitat nacional de les terres de llengua catalana –que involucra la renaixença militar– plantejat en termes socialistes rigorosos. Creiem que una obra així pot fer un gran bé en el camp obrerista, contribuint a fer caure moltes benes dels ulls dels nostres compatriotes.»³⁴ També la correspondència de Xuriguera ens permet completar la rebuda de què va ser objecte el llibre.³⁵ Cronològicament, qui enceta el foc és el seu germà Ramon, que, des de París el 14 de novembre de 1945, comenta que «el capítol que més em crida l'atenció és el de "Les unitats polítiques". És, per a mi, el més ben articulat de tots i el que tanca un pensament més ori-

31. *Ibidem*, p. 35. La idea de plantejar una confederació ibèrica ja l'havia formulada Xuriguera a l'article «Tres règims: Mussolini, Primo de Rivera, Lenin», *Front*, núm. 6 (13 d'agost de 1932), p. 4, en què defensava la creació de «la Unió de Repúbliques Socialistes d'Ibèria, guanyades de forma revolucionària».

32. Joan Baptista XURIGUERA, *El camí de Catalunya*, ob. cit., p. 35. A l'article «El nom de la nostra pàtria: Ibèria», *Quaderns de l'Exili*, núm. 25 (gener-febrer del 1947), p. XIX-XX, Xuriguera matisa, en certa manera, la terminologia emprada a *El camí de Catalunya*, atès que proposa aplicar el nom d'*Ibèria* a «aquesta gran regió natural constituïda pels països de llengua catalana» i el d'*Hispania* a tota la Península.

33. Heribert BARRERA, «Escrit en català...», *La Humanitat*, núm. 35 (1 de gener de 1946), p. 4.

34. Joan Sales MASADES DE SEGURA, «Llibres en català a França», *Quaderns de l'Exili*, núm. 23 (setembre del 1946), p. VII.

35. Les lletres que comentem es troben en poder de Pau Xuriguera i Solà, fill de Joan Baptista Xuriguera, que amablement les ha posat a la nostra disposició.

ginal. Més que les síntesis històriques que hi fas, el que pren relleu és l'anomalia de la unitat espanyola. L'interessant serien les raons perquè aquesta s'hagi realitzat a esquenes de Catalunya i no al revés. Aquest, però, és un treball d'historiador. L'haver remarcat el fet, però, ja és prou interessant perquè doni al llibret la consideració que es mereix». El metge i intel·lectual Josep Solanes, des d'Avinyó el 16 de novembre de 1945, assenyala que «la major part dels capítols els recordava molt bé de quan els havia vist com a articles. Cal dir-te que es rellegeixen perfectament i que formen un tot digne de ser recollit». Pau Casals, des de Prada el 18 de desembre de 1945, lloa «el contingut d'aquest llibret que haurien de conèixer tots els catalans. Tot hi és tractat tan bé i malgrat el transcendental dels temes la lectura es fa agradabilíssima com no he experimentat en cap altre treball d'aquesta mena. El seu bon gust, qualitat tan rara en l'art d'escriure, com en tot, li ha fet evitar el parany del lirisme com també el de la cosa eixuta. Altres proves d'aquest bon gust: no hi ha pedanteria ni dogmatismes ni accents agres. El seu llibret és la lliçó del bon mestre. La lliçó que captiva i ensenya». Francesc de Paula Jené, antic diputat d'Esquerra Republicana, a la carta escrita el 23 d'abril de 1946, des de Perpinyà, considera el text «força interessant». L'exiliat berguedà Josep Fornell, des de Le Cannet des Maures l'11 de març de 1946, remarca la similitud entre les pròpies idees i les expressades per Xuriguera: «Hi trobo magistralment exposats tots els neguits que jo sento i la noble ambició que em crema l'ànima per la grandesa de la nostra Catalunya, que jo voldria embellida de totes les valors morals.» L'escriptor Rafael Tasis, des de París el 22 d'abril de 1946, indica, malgrat haver llegit el llibre «amb gran interès i considerable profit», les divergències amb l'autor: «Com ja endevinareu no comparteixo algunes de les conclusions d'un excessiu optimisme que el vostre fervor patriòtic us ha dictat.» El metge i polític lleidatà d'Esquerra Republicana Humbert Torres, des de Montpeller el 21 de maig de 1946, destaca l'idealisme que impregna un text «ben escrit i interessant, com acostuma vostè. Si el llibre reflecteix els seus sentiments íntims veig que és molt optimista i que fa somnis molt bonics. Ai las! No puc acompanyar-lo. Ja fa temps que he aigualit el vi». El també dirigent d'Esquerra Republicana Miquel Santaló, des de París el 31 de maig de 1947, lloa la proposta política de Xuriguera: «L'afany d'arribar a la pau ibèrica, que ja seria hora.» El polític socialista Manuel Serra i Moret, des de París el 6 de maig de 1947, assevera: «He rebut també un llibre vostre titulat *El camí de Catalunya* amb dues magnífiques conferències que he llegit amb gust i amb les idees centrals de les quals coincideixo.» Finalment, el membre de la Lliga Regionalista Joan Antoni de Güell, comte de Güell, el 16 de juliol de 1947 des de Beaulieu, apunta una nota d'optimisme: «Mercès pel vostre interessant treball. Déu vulgui que sigui el mateix "camí" el que segueixi la nostra pàtria.»

3. UNA CONCEPCIÓ CULTURAL DE LA POLÍTICA

Joan Baptista Xuriguera retornarà a una Catalunya vençuda el 1948. Les circumstàncies imperants faran que es dediqui bàsicament a la creació literària –a través de la poesia, la novel·la (finalitzarà el cicle *La vida de Joan Ventura*) o el teatre– i a l'assaig lingüístic i històric. Val a dir que a través d'aquests dos darrers gèneres es plantejarà una concepció cultural de la política que substituirà l'estreta vinculació amb el món polític que havia mantingut durant els anys de la República, la Guerra Civil i l'exili. Pel que fa referència al primer àmbit destaquen obres tan conegudes com *Els verbs catalans conjugats* (1972), un manual de consulta ràpida i senzilla que continua sent un èxit extraordinari, i el *Nou diccionari de la llengua catalana* (1975), gràcies a les quals es va poder difondre la normativa catalana en uns moments en què el franquisme impedia l'accés de la nostra llengua a les escoles. Quant al segon, seguint les directrius expressades a *El camí de Catalunya* (la monografia i l'assaig han de servir per «propagar als quatre vents les glòries passades i ajudar a trobar les glòries presents»),³⁶ treballarà –i divulgarà– una sèrie de temes en què analitza, bàsicament, el que considera episodis conflictius de la història de Catalunya. Vegem-ho amb alguns exemples: l'enfrontament dels cartaginesos i dels ilergetes amb l'imperi romà: *Aníbal a Catalunya* (1963) o *Els germans Indíbil i Mandoni* (1964); el compromís de Casp i la biografia de Jaume d'Urgell, el Dissortat: *Evocació de Balaguer* (1966), *Els comtes d'Urgell i la ciutat de Balaguer* (1973) o *La darrera branca dels comtes d'Urgell* (1981); la capital de Ponent, des d'un punt de vista més reivindicatiu que no pas costumista: *Evocació de Lleida* (1968) o *Els destins de la ciutat de Lleida* (1981); o, finalment, l'examen d'allò que jutja com els moments crucials del nostre passat, que li serveix per reprendre qüestions com el compromís de Casp o la vida del darrer comte d'Urgell i desenvolupar-ne de noves com la unió amb Aragó o la catalanitat de Cristòfor Colom: *Els grans errors de la història de Catalunya* (1978) i *L'altra cara de la història de Catalunya* (1979). I és que Xuriguera no deixarà de mantenir fins a la mort una actitud cívica i compromesa amb la societat, la cultura i la llengua catalanes. De fet, podríem sintetitzar la seva trajectòria, i l'ingent treball que va dur a terme, amb la frase que hem extret d'*El camí de Catalunya* i que encapçala el present estudi: «El nostre ideal és Catalunya.»

36. Joan Baptista XURIGUERA, *El camí de Catalunya*, ob. cit., p. 11.